

DR. IVAN KNIFIC: MED BOGOMOLCI V »RUSKEM JERUZALEMU«.

Kdor išče v Rusiji naravnih lepot, se je zmotil. Vsa dežela je ravna, ponekod valovita, toda zelo enolična, na jugu prav malo drugačna kot na severu. Enoličnost pa uspava in dolgočasi; zato vožnja po ruskih planjavah razvajenim turistom ni kar nič povšeči.

Ko sem se prvokrat zbudil na ruskih tleh, me je pozdravilo zaspano jutro. Deževalo ni več, le megla se je vlačila po tleh, oblaki pa so ves dan zastirali solnce. Zato se mi je tudi pokrajina zdela puščobna, in vendar pravijo, da je Ukrajina zanimivejša in rodovitnejša nego ostala Rusija. Večkrat smo se vozili po dolinicah; v daljavi smo včasih uzrli malo naselbino, kup nizkih, zidanih, s slamo kritih poslopij; ob progi se je tuintam prikazala čreda ovac; o višjih gričih s cerkvicami ali razvalinami pa ni bilo ne duha ne sluha. Domišljal sem si, da bom kar z vlaka občudoval ruske mužike, kako žanjejo in orjejo, toda na polju ni bilo nikogar. Setev so ravnokar poželi; v velikih kopicah se je po njivah sušila pšenica, rž in oves, — kozolcev ne poznajo, — dokler žita ne spravijo domov na gumno, da ga omanejo z živino ali pa omlatijo. Drugod so polje zasadili s krompirjem in turščico; v kijevski guberniji goje tudi sladkorno peso; blizu hiš je mnogo zelnikov.

Vasi smo videli prav malo. Zelo so si podobne. Na vzvišenem prostoru so zgradili z zeleno pločevino krito pravoslavno cerkev z visoko kupolo, krog nje pa večje ali manjše število stanovanj. Zdelo se mi je, da se železnica izogiblje večjih krajev. »Kje pa je derévna (vas)?« sem vprašal znanca, če smo obstali na večji postaji. »Za gričem, onstran gozda,« mi je odgovarjal. »Pri nas so zgradili postaje zunaj selišč. Ponekod se vozijo uro daleč, da pridejo s kolodvora do vasi.«

Izprva me je pokrajina zanimala. Polje se je vrstilo z gozdi. Mnogo sveta sploh ni obdelanega. Po širnih travnikih so se pasle živali: goveda in konji. Največ smo se vozili skoz gozde. Ne smete si pa misliti gosto zarastlih pražozdov s stoletnim drevjem, temveč le tanke smreke, breze in hraste; pred Kijevom samim se razprostirajo mogočni borovi gozdi. Ob kolodvorih so zložili velikanske skladanice drv.

Postaje so redke; zato pa ob večjih »stáncijah« vlak dalj časa stoji. Potniki hite v »bufét« (tako se v uradni rusčini nazivljejo jedilnice), kjer imajo »bufétčiki« mnogo posla, da zadoste potre-

bam vseh potnikov. Ob steni stoji velikanski samovar z vročo vodo, ki ji Rusi pravijo »kipjatók«. Krog samovarja se je vsula množica, ki je odprla vse pipe, da se krop kar kadi iz njega. Potniki nosijo s seboj pločevinaste čajnike, da vso pot srebljejo čaj, svojo najljubšo pijačo. Ko sem na prvi postaji v jutro zahteval kave, me je znane opozoril, da v pravi Rusiji ne pijo kave. Tudi po mestih nimajo kavaren, ampak le »čajnaje«. Kraj večjih kolodvorov so branjevci postavili stojnice, kjer prodajajo slanino, klobase, kruh in sadje; ob dopoldanskih urah stoje ponekod tudi ženske, ki ponujajo sveže, toplo mleko.

Moj prijatelj si je natočil veliko posodo kropa, dejal vanjo čaja, pripravil dva kozarca, potem pa me je povabil na zajtrk; iz kovčega je potegnil še gnjat, in medtem ko smo dirjali po planjavi, sva tolažila neukrotljive želodce. Zahteval pa je od mene, da sem mu tolmačil cene živin in plače raznih stanov po naših krajih. Taka naloga je težja, kot si marsikdo misli. Rusi ne poznajo ne kilograma, ne centa. Manjše stvari tehtajo na »funt« (410 g), težje na »pud« (dobrih 16 kg), cene izražajo seveda v rubljah. Nalogo: »Po čem je pri Vas govedina?« sem preračunal tako-le: Kilogram stane 1 K 40 h, 10 dkg 14 h, 40 dkg ali ruski funt pa 56 h; pet vinarjev sta dve kopejki; funt mesa velja torej 23 kopejk. Ko bi mu pa dejal, da stane pri nas kilogram govedine 1 K 40 h, bi Rus ne imel najmanjšega pojma o taki ceni. Na ta način sem preračunal cene čaja, sladkorja in drugih jestvin, pa tudi plače uradnikov in šolnikov. Te vsote je primerjal z ruskimi ter pristavil: »Živila so pri nas cenejša, plače pa višje.«

Če Rus ne pozna kilograma, ne pozna tudi metra. Ceste in železnice meri na »vrste«. Ker je vrsta dolga dober kilometer (1067 m), sem si pomagal tako, da sem razdalje cenil kar na »vrste«, če jih pri nas označujemo s kilometri; razloček je prav majhen. Z metrom je že večja težava. Rus pozna »sáženj« (dobra 2 m) pa »aršin« (71 cm); vsak sáženj ima po tri aršine. Nalogo: »Kako visoka je pri Vas najvišja gora?« sem premislil tako-le: Triglav meri 2864 m, to je malo manj kot 1400 sáženjev ali dobrih 4000 aršinov; vzel sem v roke papir, preračunal natančno ter naštel 4030 aršinov. — Kdor potuje po svetu, mora znati ne samo zemljepis, ampak mora biti podkovan več ali manj v vsaki vedi; vrhutega se

mora zanimati za najpreprostejše stvari, pa tudi za najvišja politična vprašanja. Zato si s potovanjem razširimo obzorje, tuje mnenje pa nas obvaruje enostranskih, ozkosrčnih nazorov.

Tudi drugi potniki so se vmešavali v pogovor. Veselilo jih je, da se kot Slovan zanimam za ruske razmere, dasi smo jim Slovenci popolnoma neznan. Izmed avstrijskih Slovanov najbolj poznajo Čehe. »Učitelj, ki poučuje mojega sina gimnazijca v telovadbi in muziki, je rojen Čeh, izboren človek,« mi je pravil Kijevljan. »Pred par leti so nas obiskali češki Sokoli; to so Vam izvrstni telovadci; vsi časopisi so jih hvalili.« O Poljakih ne marajo govoriti; če pa govore, se hudujejo nanje. Hrvate komaj poznajo, pač pa Srbe in Bolgare.

Ko bi se po naših krajih v istem kupeju vozil ves dan, bi se voznje naveličal; v Rusiji mi je čas minul, da nisem vedel, kdaj in kako. Obenem sem se vadal v ruščini, ki nam je sorodna, vendar pa v začetku težko umljiva. Sicer pa moji sopotniki niso bili Velikorusi — Moskali, temveč Malorusi ali Ukrajinci. Nisem jezikoslovec, zato tudi nisem opazil razločka med njihovo govorico in pristno ruščino. Le toliko se mi je zdelo, da njih izgovarjava ni velikoruska, ker nenaglašenega o niso govorili kot a, nenaglašenega e ne kot i, kakor to delajo Moskovljani. »Što ti govorila?« je hči vprašala mater; »naša zemlja plodonosna,« se je hvalil Malorus; Moskvij bi dejal: gavarila, zimljá, pladanosna. Sicer je pa tudi med Velikorusi mnogo narečij, in ista beseda se po raznih krajih različno izgovarja. Število »pet« se n. pr. v pristni ruščini piše in izgovarja: pjat; zašel sem pa v pokrajine, koder govore »pjač«, »peč«, »pit«. Na Kaspijskem morju me je domačin vprašal, koliko je ura, in ko mu rečem: »Pjat«, me radovedno gleda in vpraša: »Pet?« Potovanje križem Rusije bi bilo za izrazitega jezikoslovca zelo poučno.

Dan se je že nagnil, ko smo se bližali slavnemu Kijevu, »ruskemu Jeruzalemu«, »materi ruskih mest«. Ponosni so Rusi na to mesto; z veseljem so mi pravili: »Kijev očien harošij górod« (Kijev je zelo lepo mesto). Neki pisatelj celo piše: »Kar je solnce med planeti, kar je car med narodom, to je Kijev med ruskimi mesti.« Kijev je takorekoč zibelka ruske države, pa tudi zibelka krščanstva, ki se je odtod širilo med poganke Ruse. In še dandanašnji je Kijev največja pravoslavna božja pot, kamor prihaja vsako leto krog 200.000 »bogomolcev« (romarjev) počastit ostanke ruskih svetnikov in pomolit v imenitnih svetiščih.

Že so v daljavi blestele pozlačene kupole, že smo se vozili mimo predmestnih vil, že se je na desni in levi prikazala tvornica z visokim dimni-

kom, ko se vlak naenkrat ustavi. »Naš kolodvor,« me opomni znanec; »nosilščiki že stopajo v kupeje.« Poslovimo se prisrčno, zgrabim za kovčeg in hajdi na prosto.

Prvič v ruskem mestu! Pred kolodvorom je stala dolga vrsta izvoščkov. Skoraj bi se jim smejal, tako smešni so se mi zdeli. Široki ruski obrazi, porastli z dolgo, zanemarijeno brado; na glavi staroveški visoki cilindri, zgoraj ploščati in znatno širši kot ob krajevcih; oblečeni pa so debelušni možički v široko, do peta segajočo temnomodro suknjo, podobno duhovskemu talárju; čez ledja so se prevezali s širokim usnjatim pasom.

»Bárin!« me pokliče izvošček, ki sem ga opazoval, in mi veli sesti na voz.

»Mihájlovski monastir; sjem griven« (70 koppek), mu zakličem; Kijevljan me je bil poučil o mestnih cenah. Upiral se je voznik in zahteval rubelj.

»Eto vaš tarif,« ga zavrnem.

»Čort vazmí tarif!« (vrag vzemi tarif) zaren-tači voznik, mi odvzame prtljago, sede na kozla, vzdigne bič in požene.

Možato sem se držal na rdečem baršunastem sedežu in prevzetne misli so mi silile v glavo, češ: »Tako-le se vozimo mi, ki imamo kaj v žepu.« Pa kmalu sem se prepričal, da je taka baharija odveč. Ruska mesta so zelo razsežna, kolodvori daleč v predmestju. Zato se mora v mesto vsak voziti; kdor nima prtljage, sede na tramvaj, vsi drugi pa na vozove. Prehitevala sva kmete in delavce, ki so natovorili na gosposki voz cele skladanice jerbasonov, cul in orodja. Izvoščiki niso dragi, vozijo pa dokaj naglo. Po knjigah se bere, da ne rabijo biča, kar pa ni gola resnica; premnogokrat sem videl, kako je voznik švignil z bičem; mogoče pa je, da so udarci prav lahni, da živali ne zaskale.

Vsa blatna je bila cesta, ki je vodila s kolodvora v mesto; saj je menda bistvena lastnost ruskih pokrajinskih potov, da so po deževju zelo umazana, ob suši pa neizrekljivo prašna. Tudi kotanje ovirajo vožnjo; skoraj me je vrglo z voza, ko smo preskočili prvo. Ko sva privozila v mesto, je blato izginilo, pač pa se je pričel kamniti tlak, ki so po njem odletavala kolesa, da sem se iz previdnosti oprijel ročajev.

Kam se voziva, nisem prav vedel. Vprašal sem na vlaku znanca, kod naj prenočim. On pa mi je svetoval: »Pojdite v Mihájlovski monastir; leži sredi mesta, je snažen, pa ne predrag.« Pomišljal sem se: »Ni to meniški samostan? Jaz bi rajši stanoval v hotelu.« — »Saj je to 'gostinnica', pa še velika,« mi je pravil, »na mirnem, vzvišenem kraju. Če greste v kak hotel

na Kreščatiku, ne boste imeli miru ne podnevi ne ponoči.«

Vožnje kar ni hotelo biti konec. Najprej sva drevila po klancu navzdol, v dolini sva krenila na levo, naenkrat se voz zasuče navkreber; iz ene ulice prehajava v drugo; mimo velike cerkve zavijeva na trg z visokim bronastim spomenikom; odnekod privrši tramvaj; vrtovi se razgrinjajo pred nama in zginjajo za nama. Zdelo se mi je, da se mi godi kot preroku Jonu, ki je cel dan korakal v Ninive, pa še ni prišel do srede mesta: »Ninive pa je bilo mesto, tri dni hoda veliko.«

Ko se je že mračilo in so prižigali luči, zavozi izvošček pod širokim obokom na prostorno dvorišče. »Vot kantóra!« (Tamkaj-le je pisarna!) mi reče in obstane. Bože mili, sem li res v samostanu? Ni bilo časa razmišljati; vratar me pelje v malo sobico, kjer je za široko mizo stal — bradat menih.

»Móžno-li polučít u Vas adnú kómnatu?« (Morem li pri vas dobiti sobico?) sem se bil naučil na izust.

»Možno. — Vaš pasport?«

Pričelo se je izpraševanje. Menišč je komaj poznal latinico. Vse je hotel vedeti.

»Vaše otéčestvo?«

Saj res, »očetovstva«, t. j. očetovega imena, mi niso vpisali v potni list; to pa je v Rusiji potrebnejše nego družinsko ime; saj se Rusi ne kličejo po rodbinskem priimku, marveč samo po krstnem imenu in očetovstvu: Iván Petróvič, Timofej Aleksandrovič, Olga Nikolajevna, Nadežda Feodorovna.

Ko sem mu pravil, da sem doma od Ljubljane, me vpraša mehaniški: »V kateri guberniji?« Izvežbani Rusi poznajo vseh 60 gubernij evropske Rusije, podobno kot Francozi, ki poznajo vse departemente svoje države, o tujih deželah pa ne vedo ničesar. »Pri nas nimamo gubernij,« se odrežem. Tedaj pa se na široko zasmije menih: »V Avstriji nimajo gubernij!« Smešno se mu je zdelo, da obstoja država, ki ni razdeljena v gubernije.

Prisodili so mi: Tretje poslopje, štirideseta soba. Zadnje število sem si zapomnil, ker rabijo Rusi za 40 besedo »sórok«, ki je popolnoma različna od naše, dasi se drugi števniki vjemajo s slovenskimi; izhaja pa »sórok« menda iz grškega »tesarákonta«.

Vratar me je spremil v stanovanje. Pravcata samostanska celica, opremljena z najpreprostejšo opravo! Naslonil sem se na okno in se zagledal v okolico. Onkraj ceste sem opazil nasade, za njimi strm breg, za bregom pa ničesar. Globoko v dolini se je oglasila parna piščal. Spoznal sem,

da stojim vrhu visokega desnega brega reke Dnjepra, ki po njem vozijo parniki. Ob solnčnem svitu sem ugledal onkraj reke široko ravan. Posebnost ruskih rek je namreč ta, da je desna stran višja od leve; včasih je desni breg zelo visok in strm, medtem ko je levi popolnoma raven, tako nizek, da reka ob deževju preplavi ravnino.

Utrujen sem zgodaj legel k počitku.

* * *

Ustanovitev in prva stoletja starega Kijeva nam je popisal »oče ruskih zgodovinarjev«, letopisec Nestor († 1115). Pripoveduje, da so živeli trije bratje Poljanci, ki so se z ravnine preselili na višavje ob Dnjepru; tod so ustanovili naselbino, ki so jo po najstarejšem bratu Kiju začeli nazivati Kijev. To se je zgodilo po l. 800, samo par desetletij prej, nego so Novgorodci poklicali švedske Varjage pod Rurikom: »Naša zemlja je velika in bogata, samo reda ni v njej; pridite k nam in vladajte nad nami!« Po smrti prvega ruskega kneza Rurika je zavladal njegov brat Oleg mesto mladoletnega Rurikovega sina Igorja. Oleg je z vojsko prišel nad Kijev in ga osvojil (882). Mesto mu je tako ugajalo, da je zaklical: »To bodi mati vseh ruskih mest!« in se je za stalno iz Novgoroda preselil na obrežje Dnjepra. Tristo let je bil Kijev prestolnica ruskih velikih knezov.

V 10. stoletju so se Rusi pokristjanili. Sv. Olga, vdova Igorjeva, je prva sprejela krščanstvo (955). Krstitelj ruskega naroda pa je postal njen vnuk veliki knez s v. Vladimir¹ (980—1015) s pridevkom »ravnoapóstolnij« (apostolom enak). Krstili so ga v Carigradu l. 988.; istočasno se je oženil z Ano, sestro bizantskega cesarja. Iz Carigrada je pripeljal v Kijev grške učitelje, duhovnike in umetnike. Takoj po vrnitvi je dal vse Kijevljane krstiti v Dnjepru, ki je vsled tega pravovernemu Rusu »sveta reka«. V Kijevu je zgradil mnogo cerkva, grške blagovestnike pa je razposlal po vsej državi. V par letih se je pokristjanila vsa Rusija, l. 988. pa tvori mejo med poganstvom in krščanstvom. — Sv. Vladimira pripoznava tudi katoliška Cerkev; apostolska stolica je namreč unijatoma dovolila, da ga smejo častiti kot svetnika.

Ob času sv. Vladimira — pripoveduje izročilo — je došel v Kijev menih Mihael z več sobrat. Knez ga je prijazno sprejel in ga imenoval prvim metropolitom vseruske države. Ta menih je sezidal cerkev ter jo posvetil svojemu patronu, poleg cerkve pa je sezidal samostan, sedanji »Mihajlovski monastir«.

¹ Navadno naglašamo: Vládimir; po ruski bi bilo to napačno, ker se naglaša in izgovarja: Vladjímir.

Ko vstanem, prečitam na steni nabita »naznani la romarjem«. Obveščajo nas, kdaj in kje se v Kijevu vrše molitve in bogoslužja. Ob torkih — se je glasilo — se pojejo v Mihajlovski cerkvi ob 8. slovesne dnevnice v čast velikomučenici sveti Barbari, nato pa liturgija. Priporočajo nam, da dneve, ki jih prebijemo na božji poti, posvetimo z molitvijo in obiskom svetišč. Svetujejo nam skupno jutranjo in večerno molitev v samostanski dvorani. Drug papir nam predočuje »hišni red«; zapomnil sem si, da je vsak romar dolžan moliti pred jedjo in po jedi. »Sem vendarle zašel v pošteno krščansko hišo!« sem si mislil, ko sem korakal v obednico, da sem si s čajem in mrzlim prigrizkom pridobil moči za dopoldan.

Stopil sem na dvorišče; tedaj sem šele spoznal, kako ogromna je naša romarska hiša. Sestoji iz več poslopij, ki jih imenujejo »korpus« št. 1, 2, 3 itd. V pritličju so obednice, po ruski: stolóvaja. Kesneje sem se prepričal, da so še večje romarske hiše zgradili poleg Pečerske lavre, kjer imajo korpusov 12, če ne več.

Poleg monastirja se dviga starodavna Mihajlovska cerkev. Sedem kupol ima, pozlačenih, da odsevajo na solncu, druga streha pa je zelenkasta. Zvonik stoji zase; cerkve so zidane v takem slogu, da se stolp ne more nasloniti na svetišče. Znotraj so si ruske cerkve zelo podobne. Ladjo loči od oltarja visoka stena, ki sega ponekod do stropa, znani vztočni ikono stás. Kakor je cerkev bogatejša ali revnejša, tak je tudi ikono stás. Navadno je pozlačen; nanj so v več oddelkih pritrdili svete podobe: ikóne. Stena ima troje vrat. Srednja, »carska vrata«, sme prestopiti samo duhovnik; skozi dvojna stranska prihajajo in odhajajo diakoni pa cerkveni služabniki. Na desni strani carskih vrat visi podoba Kristusova, na levi pa slika Bogorodice. Pred ti dve ikoni, pa tudi pred druge, postavljajo stojala, da verniki nanje pritirajo goreče svečke. Po imenitnejših cerkvah in kapelah ves dan gore množine takih sveč. Carska vrata so drugače zaprta; le pri glavnih mašnih delih se odpro.

Liturgije so neznansko dolge. Nedeljska služba božja, peta seveda, traja dve uri. V Mihajlovski cerkvi so pričeli z dnevnici ob osmih; poldan je odbilo, ko sem se vračal mimo cerkve; peli so zadnje molitve. Sedežev nimajo v pravoslavni cerkvah. Verniki so pomešani brez reda. Molitvenikov ne rabijo, kakor tudi ne molkov; pač pa se mnogo križajo in priklanjajo; potihoma molijo in poslušajo petje. Če pomislimo, kako vroče je poleti in mrzlo pozimi, se čudimo njih vztrajnosti. Pridig imajo prav malo; zato so navadni Rusi v

verskih resnicah le slabo poučeni, tembolj pa čednostni. Hvalijo nrvnost in usmiljenost preprostege Rusa.

Krasno je cerkveno petje. Orgle in vsa godala so po cerkvah strogo prepovedana; zato pa tem bolj skrbe za pevski zbor.

Vsakovrstni romarji so dohajali v Mihajlovsko cerkev: Mužiki z dolgo brado, mastnimi lasmi, zamazano obleko in visokimi škornji; mamice, oblečene kot preproste Slovenke; pa tudi nekaj gospode sem opazil, celo v uradniški uniformi. Poljubovali so romarji ikone, križali se na moč, poklekavali, z glavo se dotikali tal in v tej legi molili. Videlo se jim je, da molijo zaupljivo, iz srca. Menihu-zakristanu so prinašali male kolačke; ta jih je izročil svečeniku, da jih je nesel za ikono stas in tam blagoslovil.

Dnevnice so peli v stranski kapeli sv. Barbare. V srebrni rakvi na vzvišenem prostoru hranijo njene ostanke. Romarji molijo pred rakvijo ter jo s častjo poljubujejo. 13 menihov — »černorizci« (črnooblečeni) jim pravijo Rusi — sem naštel ob službi božji; nekateri so nosili črno meniško haljo, drugi pa so si nadeli rdečkaste dalmatike in plašče. Prvi diakon je z glasom, da se je cerkev tresla, prepeval evangelij o pametnih in nespametnih devicah. Neumljivi so mi nizki basi, ki sem jih občudoval po Rusiji. Cerkveni pevci so venomer ponavljali: »Góspodin, pómiluj!« Le po kaki cerkveni molitvi so zaklicali: »Aliluja, áliluja, alilúja!«

Ruska duhovščina se loči v dva dela: črno duhovénstvo in belo duhovénstvo. Redovniki se oblačijo črno, nosijo na glavi visoke štule brez krajevcev, ovite s pajčolanom, ki jim sega na hrbet; žive po samostanih in se ne smejo ženiti. Beli duhovniki (svjaščéniki) nosijo ohlapno haljo sive ali rjave barve, žive med svetom in morajo biti oženjeni; komur soproga umrje, se ne more več oženiti, lahko pa stopi v samostan. Višja duhovščina: metropoliti, nadškofje in škofje, arhimandriti (opati), igúmeni (predstojniki samostanov) morajo biti redovniki. Svetni duhovniki so proto-popi ali protoiereji (nadžupniki) ter navadni popi (iereji), ki jim ljudstvo pravi »bátjuška« (oče). Tem so podrejeni diakoni (brez mašniškega posvečenja) in psalomščiki (cerkveni pevci).

Nedaleč od Mihajlovskega monastirja, na najvišjem kraju mesta, se dviga kijevska stolnica, Sofijska katedrala¹ ali Sofijskij sabór, po carigraskem vzorcu posvečena Božji Modrosti. Na petnajsterih zlatih kupolah bleste ruski križi; vidijo se daleč naokrog. Stolnico krasi prav lepe slike

¹ Preprosti Rusi pišejo in izgovarjajo: kafidrala.

in mozaiki. Sploh so ruske cerkvene slikarije jako dostojne; resni obrazi so včasih še preveč aske-tični. Poleg cerkve stoluje metropolit. Kako visok gospod je to, izprevidimo iz tega, da stomilijon-skemu narodu načelujejo samo trije metropolit: peterburški, moskovski pa kijevski.

Na širnem trgu pred stolnico stoji visoki spomenik Bogdana Hmelniškega, glasovitega kazaškega hetmana. Ko so gospodarili Poljaki po Ukrajini, so se jim Kazaki upirali. Njih poglavar Hmelnicki je spoznal, da sam ne more premagati Poljakov; zato je (1654) ponudil deželo moskovskemu carju, ki je z močno vojsko udrl na Poljsko in si priboril Maloruse. Na visokem, do vrha z bršljinom porastlem podstavu stoji bronast konjenik. Žival se vzpenja v zrak, orjaški hetman pa vihti v desnici »bulavo« (žezlo), ki z njo kaže proti Moskvi. Na prednji strani so napisali: »Voli-m pod carjá vastóčnava pravoslávna.« (»Želimo pod vzhodnega pravoslavnega cesarja.« Tako so najbrž klicali hetmanovi Kazaki.) Na levi so vkle-sali: »Bogdanu Hmelnickomu — edinaja nedjeli-maja Rossija«, na desni pa letnici: 1654—1888.

Nikogar ni bilo, da bi mi razkazoval mesto, turistiškega Baedekerja si pa tudi še nisem omislil; zato sem prvi dan brez cilja taval po ulicah. Povrh gričev sem jo ubral proti severu. Prispel sem do lepe stavbe, cerkve sv. Andreja »prvopoklicanega«. »Prepodobni« (blaženi) Nestor poroča, da je s v e t i A n d r e j prišel z učenci tudi na Rusko; po Dnje-pru je plul navzgor in se ustavil pod griči sedanjega Kijeva. Prerokoval je učencem: »Vidite li te gore? Ko bo na teh hribih zasijala milost božja, se bo dvignilo veliko mesto in sezidalo se bo mnogo cerkva.« Zlezel je na grič, postavil križ, pomolil k Bogu in blagoslovil pokrajino; nato je plul dalje po Dnjepru. Kjer je (po Nestorju) zasadil križ, so njemu v čast zgradili cerkev, ki me ni toliko zani-mala, kakor pa razgled za svetiščem.

Cerkev so sezidali 90 metrov nad reko, kjer je pobočje najbolj strmo. Krasen pogled se nam nudi odtod na D n j e p r. Široka, umazana reka leze prav leno; po njej švigajo parniki navzgor in navzdol. Do morja seveda ne morejo, ker so pod Jekaterinoslavom svetovnoznaní, 70 kilometrov dolgi »porógi« (praгови), koder je reka plitva, struga preprežena s skalami, ki mimo njih voda z veliko hitrostjo dere na jug. Sedem takih Dnje-provih brzin zavira vožnjo, ker so »porógi« nepre-magljivi. Onstran pragov so Kazaki zasedli vso zemljo; odtod njih ime: Zaporóški Kazaki.

Čaroben je razgled od sv. Andreja na D o l - n j i K i j e v (Podol). Na severni strani se griči za trenutek odmaknejo od reke; v nastali ravni-

nici so sezidali kupčijski del Kijeva z ravnimi, širokimi, pa umazanimi ulicami, ki se križajo pravokotno. Ob Dnjepru je malo pristanišče za ladje, kraj njega velika skladišča, v Podolu samem pa trgovina pri trgovini. Na prostornem glavnem trgu so postavili stojnico poleg stojnice za žito in sadje; posebne tržnice so sezidali za mesarje in suknarje. Vse strehe so krite z zeleno pobarvano pločevino, le kupole pri cerkvah — in teh je veliko — se leskečejo v zlatu, priostreni zvoniki pa v srebru. Ogledal sem si ta mestni del, pa nisem našel ničesar zanimivega.

Ves desni Dnjeprov breg, eno uro v daljavo, so v novejšem času izpremenili v krasne nasade. Pota vodijo vsevprek po drevoredih in cvetlič-njakih. Marsikje so postavili razgledni paviljon, drugod prodajajo limonado; večja zabavišča zažive šele na večer. Na strmem pobočju so iz mozaičnih kamenčkov bele, modre in rdeče barve sestavili ogromni črki H in A (Nikolaj, Aleksandra), nad njima pa dvoglavega orla z razprostrtimi krili. S Podola vodi v zgornje mesto velikansko stopnišče, malo v stran pa vzpenjača.

V sredi hriba ugledam spomenik s v e - t e g a V l a d i m i r a. Na širokem osmerokotnem podstavu stoji 4 metre visoka bronasta soha. Veliki knez se je obrnil na vzhod, odkrite glave zre proti nebu, kakor da bi molil za Rusijo, v desnici drži ogromni križ, ki je višji kot on sam, v levici pa knežjo kapo. Okrog sohe in križa so pritrdili ne-broj električnih luči, ki zvečer zažare, kar se z Dnjepra prav lepo vidi. — Sv. Vladimir je bil pač eden največjih ruskih vladarjev. Združil je male kneževine, vpeljal krščanstvo, zidal je cerkve in samostane, poklical je v deželo umetnike in uče-njake, Ruse je pošiljal na Grško, da so se tam izobraževali, podpiral je trgovino in uredil pravo-sodje.

Ko sem prvi večer korakal po rebri navzgor, sem začul domače zvonjenje; Rusi zvonkljajo vse drugače. Ozrem se in ugledam cerkev z latinskim križem, katoliško cerkev sv. Aleksandra, ki stoji prav blizu Mihajlovskega monastira. Drugo jutro sem jo obiskal; nima nikakih posebnosti. V cerkvi se poje in moli samo poljski. Duhovniki razumejo tudi francoski, nemški pa ne. Katoliki se v pratiki ravna po ruskem koledarju. Kesneje sem izsledil še eno, večjo in lepšo katoliško cer-kev v bližini kolodvora. Sezidana je v gotičnem slogu, ima dva močočna stolpa, da se vidi že oddaleč, in je posvečena sv. Nikolaju.

»Kje neki leži glasovita Pečerska lavra, kje Kreščatik, ki so mi ga toliko hvalili sopotniki na vlaku?« sem se izpraševal, ko sem legal k po-

čitku. »Kupiti si moram Baedekerja, sicer ne vidim največjih kijevskih znamenitosti.« V jutro se obrnem na policista: »Gdje Kreščatik?« Neverno me pogleda; mislil je, da se šalim, ko ga izprašujem po glavni kijevski ulici; vendar pa zamahne z roko in pravi: »Tudá.«

Kreščatik leži v dolinici med Starim Kijevom in onim gričem, na katerem stoji Pečerska lavra. Je zelo široka ulica, ki po njej neprestano dreve tramvaji, kočije in avtomobili. Največje in najelegantnejše trgovine se nahajajo v tej ulici, seveda tudi najdražji hoteli. Stopim v največjo knjigarno in vprašam po Baedekerju. Nemške izdaje nisem dobil. »Če pridete čez deset dni, Vam jo naročim iz Lipskega,« mi reče postrežljivi pomočnik. Zadovoljil sem se s — francosko, čeprav že deset let staro.

V banki sem zmenjal denar. Za vsakih 100 K sem dobil 39 rubljev; na Dunaju se plača za 100 rubljev 253—254 K.

Nedaleč od Kreščatika stoji kijevsko vseučilišče; obdajajo ga lepi parki. Močno poslopje, temnordeče barve, ima pred vhodom lepo stebrovje, nad katero so z velikimi črkami napisali: »Imperatorskij universitet sv. Vladimira. 1842.« Pred univerzo se dviguje spomenik carja Nikolaja I., ker so za tega vladarja vseučilišče semkaj premestili iz Vilne. Rad bi si bil ogledal poslopje, pa so ga popravljali.

Današnji Kijev je lepo moderno mesto z vsemi novodobnimi napravami, lepimi hišami, širokimi ulicami ter mnogimi krasnimi parki. Vrhutega ima več znamenitosti kot vsako drugo mesto; ni tako enolično kot so navadna gubernijska mesta, ki so si podobna kot jajce jajcu, turistu pa ne nudijo ničesar. Srednji mestni del, Stari Kijev, se razprostira po višavju; tod je sedež uradništva, posvetne in duhovske gosposke. Severni del, Dolnji Kijev, se širi ob Dnjepru in služi trgovini. Južni del, Pečersk, pa so prevzeli bogomolci ter vojaki. V tem majhnem delu mesta je 16 cerkva in več monastirov, med njimi najimenitnejši ruski samostan: Pečerska lavra.

Leta 1051., pripoveduje letopisec, je priromal v Kijev z Atoške gore menih Antonij, Rus po rodu. Igúmen ga je pri odhodu blagoslovil in mu prerokoval: »Antonij, vrni se v Rusijo in blagoslov sv. gore Atos bodi s teboj! Iz tebe bo izšlo mnogo menihov.« Prišedši v Kijev si je izbral votlino nad Dnjeprom, kjer je živel kot puščavnik. Od vseh strani so hiteli k »črnoizcu« pobožni možje in so razširjali votlino s tem, da so v ilovico in v skale vsekavali hodnike in celice. Votlina se v ruščini nazivlje »peščera« ali »pečóra«; zato so

Kijevljani ta čudni samostan krstili za »pečerski monastir«. Kesneje so mu izposlovali častni naslov »lavra«. Tako se imenujejo le monastirji prvega reda. V ogromni Rusiji so samo štiri lavre: samostan Aleksandra Nevskega v Peterburgu, Sergijevska lavra pri Moskvi, Počajevska ob gališki meji in Pečerska v Kijevu; zunaj Rusije pa tri: samostan sv. Sabe v Jeruzalemu ter samostana na Sinajski in Atoški gori.

Središče lavre tvori katedrala Marijinega Vnebovzetja, ne velika, pa bogata cerkev s sedmimi pozlačenimi kupolami. Množica romarjev se gnete v njej, se križa, poljubljuje tla in ikone, zavedajoč se, da je ta tempelj najimenitnejša ruska božja pot. Menihi pa prepevajo, da se vernemu Rusu kar srce topi od gínjenosti. Krog katedrale se širi samostan z mnogimi poslopji in manjšimi cerkvami. Menihi seveda ne bivajo več po votlinah, marveč v zidanih poslopih. Streljaj proč stoji zelo masivna stavba v štiri nadstropja: 92 m visoki zvonik.

Krog lavre se je zbralo prav mnogo — beračev, ki jih tudi sicer nikjer ne manjka. V dolgih vrstah sede na tlaku in kličejo: »Barin, barin, kapjéčku!« In če nisem takoj segel v žep po kopejko, je nadležnež udaril na verske strune: »Kapječku, barin, Hrísta rádi (zaradi Kristusa)!« Izprva sem jih rad poslušal, ko so milo pojoč zdihovali po kopejkah, pozneje sem se jih že otresal.

Onstran lavre je 12 romarskih hiš. Stopil sem v obednico in zahteval mesno kosilo; samostanski brat, ki streže po mizah, pa me zavrne: »Danes je sreda, jemo le postno.«

Zanimive so »peščeri sv. Antonija«. Ko se nas je nabralo nekaj romarjev, smo si kupili svečke. Menih nas je peljal v podzemne jame, ki so v njih bivali starodavni puščavniki. Hodniki so visoki ravno prav, ozki pa tako, da samo en človek more korakati med stenama. Pot se vije semintja. V steno so vsekane dupline, nekdanje celice. Sedaj stoje v njih odprte rakve; vanje so položili ostanke menihov, zavite v rdečo svilo. Romarji s častjo poljubljujejo ikone po rakvah. V steni gori lučca in s pičlo svetlobo razžarja ves prostor. Menih-vodnik razlaga, čigavo truplo se hrani v celici, in pove kaj o dotičnem puščavniku. Zanimale so me posebno »móšči prepodóbnava Nestorja (ostanki blaženega N.)«, ruskega Herodota, ki ga slavita vera in veda. Preživel je v zatohli celici skoraj vse življenje in ob brleči luči pisal zgodovino stare ruske države. Nekateri asketi so se dali v celico zazidati; skoz malo odprtino so jim podajali hrano; če se puščavnik ni več oglasil, so zvedeli tovariši, da je umrl.

Nekje izvira studenec. Vodnik je vzel v roke votel križ in dajal romarjem piti »sveto vodo«. Jaz je nisem maral, zato me pokara: »Vi nočete piti svete vode?« — »Ja njet pravoslavni,« sem se izgovarjal. Čudil se je romarju, ki ni pravoslaven. — »Odkod ste?« — »Iz Avstrije.« — »To ni daleč.« — Tedaj sem se čudil pa jaz. Tri dni bi se vozil neprenehoma, da pridem od doma do Kijeva, ta starec pa pravi, da to ni daleč! »Blizu« in »daleč« sta pač zelo raztegljiva pojma.

Poleg lavre so sezidali vojašnice; Kijev je trdnjava; najmočnejše utrdbe so na griču Pečerskega svetišča. One dni, ko sem se mudil v Kijevu, so preizkušali vodljive zrakoplove Zeppelinovega sistema, podolgaste, jajčaste oblike.

Apetit raste z jedjo. Ko sem okusil prvo rusko mesto, bi rad pogledal še drugo. »Denar imam, čas pa tudi,« sem si mislil, poravnal v samostanski pisarni svoj dolg in odrinil proti — matuški Moskvi.

NARTE VELIKONJA: SUŠA.

Živina nima več vode!« Tisto leto je Bog odtegnil svoj prst izpred solnca; nastala je suša. Porumenela so pobočja, listje je odpadalo zvito kakor v krču, nad poljem se je tresla vročina v zraku ko roj komarjev in mušic. Kakor bi tesne žage pilile nad njivami, so drgnili skržati na češnjah in okleščenicah dan za dnem. Če je človek odprl usta, ga je žgalo in dušilo v pljučih. Niti potilo se ni več čelo, želodec ni več občutil žeje; vse je otopelo: misel, roka in noga. Ko si gledal na vas in slamnate strehe, te je obšla misel, da bi vse zažgal in se grel. Vseeno je, ali zažgeš ti ali solnce. Bolje, da človek zaneti podnevi sam in se smeje.

Vodnjaki so bili povečini že posušeni. Kdor je imel vodo v njem, jo je zaklepal kakor zlato. Ob vsaki kaplji, ki se je razlila, so se nabirali tropi os; brenčale so, silile v nos in usta. Ljudje so si že šteli požirke, šteli kaplje skoraj. Kdor ni imel vodnjaka doma, je moral nositi vodo globoko izpod rebri. Pol dneva mu je trebalo za škač. Kadar je došel navrh, ni bil ne žejen, ne lačen; samo preko hrbta je čutil, kakor bi mu kdo počasi rezal kožo: bilo mu je skoraj prijetno.

Skržati pa niso hoteli nehati žagati in piliti, izpilili so vodnjakom in kalužam luknje, setev so osmodili njihovi glasovi; ljudem in živalim je pretila smrt.

Kaluže so se osuševale dan na dan. Pastir Urh je v gori zasadil zadnjo šibo v dno in gledal dan na dan, kako pada voda. Živina je pila, tlačila blatno vodo iz vlage in ilovice.

Tako je zamukala krava ob praznem kalu, pastir Urh je čutil, kako ga je zarezalo nekaj v srce, preko hrbta ga je zažgalo kakor udarec biča.

»Ni več vode!«

Zvečer so se zbrali gospodarji pri Podmajcu in sklepali.

»Priženimo domov!« je predložil Podmajec. Madidelj je prsnil skozi zobe slino, pomlaskal se, pogledal kvišku in opomnil:

»Kam, ljudje božji? — Sena ni na staji niti za zimo, ob studencu ni paše; v gori obira živina bežeg vsaj in malinčevje.«

»A v gori nam pocrka žeje. Naj rajša doma! Tako daleč se še meso ne more prinesiti, se prej usmradi,« je rekel Cipruž. Utaknil je spet roko v žep široke hlačnice, ki mu je opletala nogo.

»Tebi je lahko,« je opomnil Madidelj, »samo eno kravo imaš; tisti lahko iz studenca naneseš, da ima dovolj. A nama s Podmajcem je druga!«

Cipruž se je zgani, pa ni rekel besede.

»Zakaj pa je ledenica v gori?« je po premolku povzel Madidelj in se spet pomlaskal. Ker ni bilo hitro odgovora, je nadaljeval.

»Jamo izkopljimo in vanjo nanesimo ledu.«

»Nevarno je!« je pripomnil pastir Urh.

»Lestve naredimo!«

»Nevarno je!« je ponovil Urh.

»Nosili so že. Zakaj bi pa mi ne?«

»Led je bil pri vrhu; zdaj ga ni videti v brezdu. Pod skalo je, če je sploh še v jami.« Mirno je govoril, naslonil brado na palico in položil levico na torbo.

»Kako pa drugače?«

»Ne vem!«

Po premolku je potrčil Podmajec.

»Poizkusimo.«

Ko so odhajali, je zagnal Cipruž:

»Kolikor krav, toliko nosačev.«

Drugi dan so se zbrali ob jami v gori. Odprtina je bila globoko v pobočje, iz nje je puhtela mrzla sapa, kakor bi dihala reber. Izkopali so na ravnici kal, zabili ga z ilovico, usekali jelko, nabili vanjo klinov in splezali v brezno. Ko so bili na lestvi, je zagodrnjal Cipruž: